

När grundades Stockholm?

Introduktion

Detta är en kort övning som syftar till att introducera källkritikens principer. Grundmaterialet för övningen är hämtat från s. 58 – 59 historieläroboken *Tider* (1995) av Harald Gustafsson och Bo Persson.

Jag som författat detta dokument heter Henrik Svensson,
www.henriksvensson.info.se

Detta är version 1.0 som färdigställdes 2008-03-13.

Lärrarhandledning

Dela ut stencil 1 (se bilaga, Källa 1) (eller visa den sidan som overhead). På stencilen står det:

När grundades Stockholm?

Källa 1. Utdrag ur *Erikskrönikan* från 1320-talet:

Sådan vända avvärjde han, Birger Jarl, den
vise man
Han lät Stockholms stad att bygga
med digert vett och mycken håg,
ett fagert hus och en godan stad,
alla gjorde som han bad.
Det är lås för den sjö
Så att karelarna gör dem ingen oro.

(Birger Jarl, död 1266, var en mäktig man och hade stort politiskt inflytande särskilt från 1250 till 1266, då han var förmyndare åt sin unge son Valdemar som valts till kung.)

Texten är tolkad till modern svenska.¹ Erikskrönikan är en källa som är mycket omdebatterad.²

Fråga om källkritikens grundprinciper:

Äkthet: Är detta verkligen Erikskrönikan eller är det en förfalskning? Svårt för oss att avgöra men vi får utgå från att det är äkta. Förfalskningar är ganska sällsynta men 1983 publicerade den tyska tidningen *Stern* utdrag ur Hitlers dittills okända dagböcker! Först trodde många att det var sant men snart visade det sig att papperet och bläcket som dagböckerna var skrivna på och med var tillverkade efter andra världskriget. Tidningen hade blivit lurad av mycket skickliga förfalskare!

Skall man i detta fall vara riktigt nog så bör man säga att Erikskrönikan har försvunnit, originalkällan finns inte kvar! Men krönikan är känd genom flera handskrifter från 1400-talets andra hälft. Dessa avskrifter bidrar förstås till att komplicera källäget men det är helt säkert att Erikskrönikan tillkom någon gång mellan 1322 – 1355.³

Tid: Hur är det med tiden, närheten, mellan händelsen som beskrivs och själva nedtecknandet? Nä, just i detta fall inte så bra...

Tendens: Tycker ni att texten är vinklad? Framställs något särskilt negativ eller positivt? Ja, just den "Birger Jarl, den vise man... *alla* gjorde som han bad... osv.

---

¹ Källcitatet följer tolkningen i Gustafsson, Harald & Persson, Bo, 1995, *Tider*, s. 58.

² För att se texten i mindre modern form, se s. 470 i Dick Harrisons bok *Jarlens sekel* (2003). I samma bok kan man på s. 19 – 20 läsa mer om Erikskrönikan som källa.

³ Artikeln "Erikskrönikan" i *Nationalencyklopedin*, hämtad i mars 2008 från www.ne.se

”Den har skrivits för den unge kungen Magnus Eriksson, för att förhärliga hans släkt – och Birger Jarl var hans farfars far.”⁴

Men om vi nu har ytterligare en källa som säger samma sak? Dela ut stencil 2 (se bilaga, Källa 2) (eller visa den sidan som overhead). På stencilen står det:

När grundades Stockholm?

Källa 2. Utdrag ur Olaus Petris *En Svensk Crönika* (En svensk krönika) från 1540-talet:

...främmande folk plägade alltid löpa med deras skepp och snäckor in i Mälaren och göra dem stor skada som bodde däromkring. Därför lät Birger jarl bygga Stockholms slott och stad, som skulle vara ett lås för Mälaren.

Texten är tolkad till modern svenska.⁵

Fråga om källkritikens grundprinciper:

Äkthet: Ja, vi får förutsätta att detta verkligen är Olaus Petris *En svensk krönika*.

Tid: Hur är det med tiden, närheten, mellan händelsen som beskrivs och själva nedtecknandet? Nä, just det ännu sämre än Källa 1!

Tendens: I det stycke vi har här kan man knappast utläsa någon tydlig tendens.

Beroende: Är denna text beroende av någon annan källa? Ja, läser man mer märker man att Olaus Petri har använt Erikskrönikan (källa 1) som underlag för sin berättelse. Han är beroende av Erikskrönikan!

---

⁴ Gustafsson, Harald & Persson, Bo, 1995, *Tider*, s. 58.

⁵ Källcitaten följer tolkningen i Gustafsson, Harald & Persson, Bo, 1995, *Tider*, s. 58.

Men om vi nu har ytterligare en källa som säger samma sak?

Dela ut stencil 3 (se bilaga, Källa 3) (eller visa den sidan som overhead). På stencilen står det:

När grundades Stockholm?

Källa 3. Utdrag ur ett brev från Birger Jarl där han lovar att beskydda ett kloster:

Valdemar, med Guds nåd svenskarnas kung, och Birger, med samma nåd Sveriges jarl, hälsar i Jesu Kristi namn alla som kommer att se detta brev. Genom detta brevs vittnesbörd tillkännager vi för er alla, att vi tagit nunneklostret i Fogdö med alla dess äodelar och tillhörigheter under vårt beskydd. Därför skall ni veta, att var och en som otillbörligen dristar sig att tillfoga nämnda nunnor något obehag kommer att i lika mån drabbas av vår vrede och bestraffning. Men den som på vår begäran beslutar visa dem välvilja och gunst skall veta, att han kommer att vederfaras desto större nåd och välvilja från vår sida. För övrigt skall ni alla känna till att vi medger att alla gårdar i nämnda nunnors ägo skall vara befriade från allmänna avgifter och åtnjuta fullständig frihet från kungliga skatter och pålagor. Givet i Stockholm i Herrens år 1252 i juli månad.

(”Givet” skall förstås som ”Utfärdat”)

Texten är översatt och tolkad från latin.⁶

Fråga om källkritikens grundprinciper:

Äkthet: Ja, vi får förutsätta att detta verkligen är den källa som den utgör sig för att vara.

Tid: exakt (han lovar nu och här att beskydda...)

Tendens: Brevet handlar inte om Stockholms grundande utan om något helt annat. Det finns inga rimliga skäl till att här ljuga om var brevets skrevs.

Beroende: Nej.

Detta är det äldsta dokument som finns bevarat där Stockholm nämns.

---

⁶ Översättning av Eva Odelman, hämtat från *Riksarkivets* hemsida i mars 2008:
<http://62.20.57.210/RA/guldgruvan/sthlm750.html>

När grundades Stockholm? Hur skulle du skriva i en lärobok i historia om detta? Här kan det hända att några faller för frestelsen att klämma till med att skriva att Birger Jarl grundade Stockholm i mitten av 1200-talet. Men då bör man påpeka att man måste som historiker göra halt när källäget är problematiskt. En lösning skulle kunna vara att man i sin text åtminstone gör en liten markering för läsaren, t.ex. "Birger Jarl sägs ha grundat Stockholm..." Men ännu bättre är nog, om man har utrymme, att för läsaren kommentera källäget.

Finns det inga kvarlevor då? Jo, när Riksdagshuset i Stockholm byggdes gjorde man arkeologiska utgrävningar på Helgeandsholmen 1978 – 80. Då hittade man bl.a. spår av en mur som man anser vara från mitten av 1200-talet.⁷ Men arkeologiska undersökningar av rester av pålar visade också att en spärr för sjöfarten anlagts vid Norrström i början av 1000-talet.⁸

Harald Gustafsson och Bo Persson i historieläroboken *Tider* (1995) avrundar:

"Att svara på när Stockholm grundades visade sig alltså inte vara så lätt, trots Erikskrönikans entydiga påstående. En kritisk granskning av källorna, även de arkeologiska, visade att det enda vi kan säga säkert är att det strax efter Birger jarls död fanns en stad här. Däremot fanns det troligen någon form av befästning på platsen redan före hans tid. Ofta får man nöja sig med en sådan osäkerhet när man uttalar sig om historia."⁹

Det äldsta dokumentet som nämner Stockholm är alltså från 1252 – och det var det man utgick från när man 2002 med stor pompa och ståt firade Stockholms 750 års jubileum! Tycker du att det var rimligt?

Fler källor

Finns det inte fler källor än de tre vi här har tittat närmare på? Jo, den 19 augusti 1252 fäste Birger Jarl och ärkebiskop Jarler i Uppsala sina sigill under ett brev som också det utfärdats i Stockholm.¹⁰

I den omedelbart efterföljande tiden, 1252 – 1289 nämns Stockholm i ca 40 källor.¹¹ Dominikanermunkarna skrev till påven 1289 och berättar: "I denna köpstad, som på några få år har blivit mer folkrik än flertalet andra städer."¹²

Finns det då inga källor som talar om äldre tider än 1200-talet? Jo, Visbykrönikan från ca 1410 påstår att Stockholm grundades 1187 efter det att Sigtuna bränts av hedningar. Problemet är att denna uppgift inte har hittats i några andra källor.¹³ Islänningen Snorre Sturlasson som besökte Skandinavien i början av 1200-talet skrev ca 1230 att Olof Skötkonung i början av 1000-talet låtit dra järnkedjor över Stocksund...¹⁴

---

⁷ se Harrison, Dick, 2003, *Jarlens sekel*, s. 476f.

⁸ Harrison, Dick, 2003, *Jarlens sekel*, s. 472.

⁹ Gustafsson, Harald & Persson, Bo, 1995, *Tider*, s. 59.

¹⁰ Ericson Wolke, Lars, "Så föddes Stockholm", i *Populär Historia* nr 2, 2002.

¹¹ Harrison, Dick, 2003, *Jarlens sekel*, s. 472.

¹² Harrison, Dick, 2003, *Jarlens sekel*, s. 470.

¹³ Harrison, Dick, 2003, *Jarlens sekel*, s. 470.

¹⁴ Harrison, Dick, 2003, *Jarlens sekel*, s. 471f.

Mer än källor

Kan man använda något annat än källor? För att få stöd i sin tolkning kan man förstås försöka titta på mönster, sammanhang och göra jämförelser. 1200-talet var en tid av urbanisering, inte minst i Mälardalen. Det passar in på Stockholm. Städerna växte och Stockholm blev störst.¹⁵

Avslutning

Vi vet med säkerhet att Stockholm existerade 1252 men exakt när det grundades kommer vi nog aldrig att få veta. Men intressant är också att fundera kring: vad exakt menar vi när vi talar om ett *grundande*? Vad exakt menar vi med en *stad*? Därmed hamnar man delvis i samma problematik som när det gäller *Sveriges grundande* och debatten kring Svea rikes vagga. Vad menar vi med ett land, en stat? Sverige tog form under en process som kan sägas vara under hela medeltiden och fram till Gustav Vasa. En *process* snarare än enkla år och händelser.

”I denna köpstad, som på några få år har blivit mer folkrik än flertalet andra städer” skrev dominikanerna. Men hur var det att leva i denna stad på några tusen invånare? Kan man veta något om det? Ja, något kan man faktiskt veta! Läs Gudrun Wessnerts artikel ”Kvinnoliv i medeltidens Stockholm” i *Populär Historia* nr 6 2002.¹⁶

---

¹⁵ Harrison, Dick, 2003, *Jarlens sekel*, s. 506.

¹⁶ Se artikeln i *Populär Historias* generösa artikelarkiv, direktlänk:
<http://www.popularhistoria.se/o.o.i.s?id=43&vid=778>

Här följer bilagor som man kan dela ut som stenciler eller visa på overhead.

KÄLLA 1

När grundades Stockholm?

Källa 1. Utdrag ur *Erikskrönikan* från 1320-talet:

Sådan vända avvärjde han, Birger Jarl, den
vise man

Han lät Stockholms stad att bygga
med digert vett och mycken håg,
ett fagert hus och en godan stad,
alla gjorde som han bad.

Det är lås för den sjö

Så att karelarna gör dem ingen oro.

(Birger Jarl, död 1266, var en mäktig man och hade stort politiskt inflytande särskilt från 1250 till 1266, då han var förmyndare åt sin unge son Valdemar som valts till kung.)

KÄLLA 2

När grundades Stockholm?

Källa 2. Utdrag ur Olaus Petris *En Svensk Cröneka* (En svensk krönika) från 1540-talet:

...främmande folk plögade alltid löpa med deras skepp och snäckor in i Mälaren och göra dem stor skada som bodde däromkring. Därför lät Birger jarl bygga Stockholms slott och stad, som skulle vara ett lås för Mälaren.

KÄLLA 3

När grundades Stockholm?

Källa 3. Utdrag ur ett brev från Birger Jarl där han lovar att beskydda ett kloster:

Valdemar, med Guds nåd svenskarnas kung, och Birger, med samma nåd Sveriges jarl, hälsar i Jesu Kristi namn alla som kommer att se detta brev. Genom detta brevs vittnesbörd tillkännager vi för er alla, att vi tagit nunneklostret i Fogdö med alla dess äodelar och tillhörigheter under vårt beskydd. Därför skall ni veta, att var och en som otillbörligen dristar sig att tillfoga nämnda nunnor något obehag kommer att i lika mån drabbas av vår vrede och bestraffning. Men den som på vår begäran beslutar visa dem välvilja och gunst skall veta, att han kommer att vederfaras desto större nåd och välvilja från vår sida. För övrigt skall ni alla känna till att vi medger att alla gårdar i nämnda nunnors ägo skall vara befriade från allmänna avgifter och åtnjuta fullständig frihet från kungliga skatter och pålagor. Givet i Stockholm i Herrens år 1252 i juli månad.

(”Givet” skall förstås som ”Utfärdat”)